

УДК 338.2(477)**DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-5-27-38>**

Космірак Андрій,
аспірант кафедри управління та бізнес-адміністрування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Kosmirak Andrii,
Postgraduate Student of The Department of Management And Business Administration of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9054-9810>

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ТА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

EVOLUTION OF THE CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND STATE POLICY OF STIMULATING BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Анотація. У статті державну політику стимулювання бізнесу визначено як систему послідовних цілеспрямованих дій та заходів органів державної влади щодо розробки, практичного впровадження методів, форм та засобів адміністративного, правового, економічного, інституційного та іншого характеру до залучення людей до ведення підприємницької діяльності.

Систематизація та узагальнення еволюційних етапів концептуальних засад та державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні свідчить про вагомі зрушення в наступних напрямках політики: дерегуляція завдяки цифровізації та електронному врядуванню; збільшення значимості системного підходу та співпраці у державній підтримці бізнесу, що має прояв у активному впровадженню програми підтримки бізнесу з міжнародними партнерами; стратегічна орієнтованість щодо стимулювання бізнесу; інституційні та інфраструктурні зрушення завдяки електронному врядуванню, популяризації підприємницької культури; розвиток національного законодавства про державну допомогу бізнесу, особливо в умовах євроінтеграції України.

У статті подано авторське визначення поняття державна політика стимулювання бізнесу. Емпіричний аналіз дієвості державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні на основі кількісної оцінки форм державної підтримки за 1997-2022 рр. дає змогу зробити важливі висновки. В Україні найбільш використовувані такі форми стимулювання господарської діяльності: субсидії, поточні трансферти, гарантії, дотації, фіскальні заходи, надання податкових пільг, зменшення ставки податку, скасування податку (особливо для приватного сектору). За обсягом фінансування переважають такі форми державної підтримки: зменшення ставки податку, гарантії, збільшення державної частки у статутному капіталі суб'єктів господарювання, поточні трансферти. Підтримка та стимулювання приватного сектору залишається достатньо низькою, порівняно з фінансуванням державних та комунальних підприємств. Таким чином, теоретичні концепції та постулати державної політики стимулювання бізнесу в Україні характеризуються обмеженістю в їх практичній реалізації, зокрема, що стосується обсягів фінансування бізнесу за формами підтримки.

Ключові слова: державне стимулювання, концепції розвитку підприємництва, державна підтримка бізнесу, дерегуляція, цифровізація.

Abstract. The state business promotion policy is defined as a system of consistent targeted actions and measures of state authorities regarding the development, practical implementation of methods, forms and means of an administrative, legal, economic, institutional and other nature to attract people to conduct business activities.

The systematization and generalization of the evolutionary stages of the conceptual foundations and state policy of stimulating business development in Ukraine shows significant shifts in the following policy directions: deregulation due to digitalization and electronic governance; increasing the significance of the system approach and cooperation in state business support, which is manifested in the active implementation of the business support program with international partners; strategic orientation regarding business stimulation; institutional and infrastructural changes due to electronic governance, popularization of entrepreneurial culture; development of national legislation on state aid to businesses, especially in the context of Ukraine's European integration.

The article presents the author's definition of the concept of state policy of business stimulation. The empirical analysis of the effectiveness of the state policy of stimulating business development in Ukraine based on the quantitative assessment of forms of state support for the years 1997-2022 makes it possible to draw the following important conclusions. In Ukraine, the most used forms of stimulating economic activity are: subsidies, current transfers, guarantees, subsidies, fiscal measures, providing tax benefits, reducing the tax rate, canceling the tax (especially for the private sector). The following forms of state support prevail in terms of the amount of financing: reduction of the tax rate, guarantees, increase of the state share in the authorized capital of economic entities, current transfers. Support and stimulation of the private sector remains quite low compared to the financing of state and communal enterprises. Thus, the theoretical concepts and postulates of the state policy of business stimulation in Ukraine are characterized by limitations in their practical implementation, in particular, as regards the volume of business financing in the form of support.

Keywords: state stimulation, concepts of entrepreneurship development, state business support, deregulation, digitalization.

Постановка проблеми. З початку незалежності України державна політика стимулювання бізнесу зазнала суттєвих змін: від розвитку законодавчої бази регулювання, формування базових ринкових умов діяльності до активної дерегуляції, лібералізації, популяризації підприємницької культури, цифровізації, експортної орієнтованості. Еволюція концептуальних засад політики уряду позначається на загальних результатах діяльності бізнесу, бізнес-середовищі та кліматі, можливостях підприємств здійснювати інновації та інвестиції, забезпечувати робочі місця, створювати додану вартість. Разом з цим, політичні концепції стимулювання підприємств на практиці не достатньо ефективні, або ж не можуть бути реалізовані через умови та фактори зовнішнього середовища, виявляючись не життєздатними. Відповідно доцільно детально проаналізувати еволюцію концептуальних засад та державної політики стимулювання розвитку бізнесу для виявлення потенціалу їх подальшої реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі достатньо повно висвітлюються теоретико-практичні аспекти розвитку та зміни концепцій та державної політики у стимулюванні приватного сектору. Відмітимо, що в цілому в Україні науковці активно досліджують проблематику стимулювання малого та середнього бізнесу, зважаючи на визнаність його ключової ролі у економічному зростанні, створенні робочих місць, особливо у сільській місцевості. Найбільш активно концепції, стратегії та державна політика підтримки МСБ досліджена у роботах: Брік І.Є. [1], Дергачової В.В., Колешні Я.О. [2], Кондратюк М.В., Обруча Г.В., Фролової Н.Л. [3; 19–20], Красноносової О.М., Харченко Р.В. [4], Михайлів Г.В. та Ємець О.І. [6], Новицької О.В. [8]. При цьому, науковці мало приділили уваги проблематиці впровадження розроблених урядом концепцій та стратегій державної політики регулювання та стимулювання підприємництва, зокрема в умовах цифровізації, електронного врядування та розвитку електронних послуг в цілях спрощення діяльності бізнесу та його взаємодії з державою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні дієвості концептуальних засад та державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні.

Для досягнення окресленої мети визначено такі завдання:

1. Систематизувати та узагальнити еволюційні етапи концептуальних засад та державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні шляхом аналізу наукових публікацій та стратегічних документів, що містять основні ідеї, стратегії та напрямки розвитку бізнесу, зокрема в умовах цифровізації та розвитку електронного врядування.
2. Провести емпіричний аналіз дієвості державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні на основі кількісної оцінки форм державної підтримки за 1997-2022 рр. (згідно наявних даних).

Виклад основного матеріалу дослідження.

Державну політику стимулювання бізнесу визначимо як систему послідовних цілеспрямованих дій та заходів органів державної влади щодо розробки, практичного впровадження методів, форм та засобів адміністративного, правового, економічного, інституційного та іншого характеру до залучення людей до ведення підприємницької діяльності.

На рисунку 1 виділено класичні та інноваційні форми державної підтримки стимулювання розвитку бізнесу в Україні. Традиційно в стратегічних документах відповідно вище вказаним напрямкам державної політики в цілях розвитку підприємництва визначалися наступні форми державної підтримки: фінансові; податкові (податкове стимулювання); кредитні; інвестиційні; інфраструктурні. В умовах цифровізації та реалізації концепції «Цифрова держава» в Україні виникають нові форми стимулювання підприємницької діяльності. Насамперед варто відзначити вагомий роль розвитку цифрової інфраструктури та сервісів з надання онлайн-послуг бізнесу. Вважаємо, що у перспективі саме завдяки цифровізації буде подолано низку проблем, пов'язаних з фінансуванням, кредитуванням, оподаткуванням, адмініструванням бізнесу та прозорістю схем надання державної підтримки підприємцям.

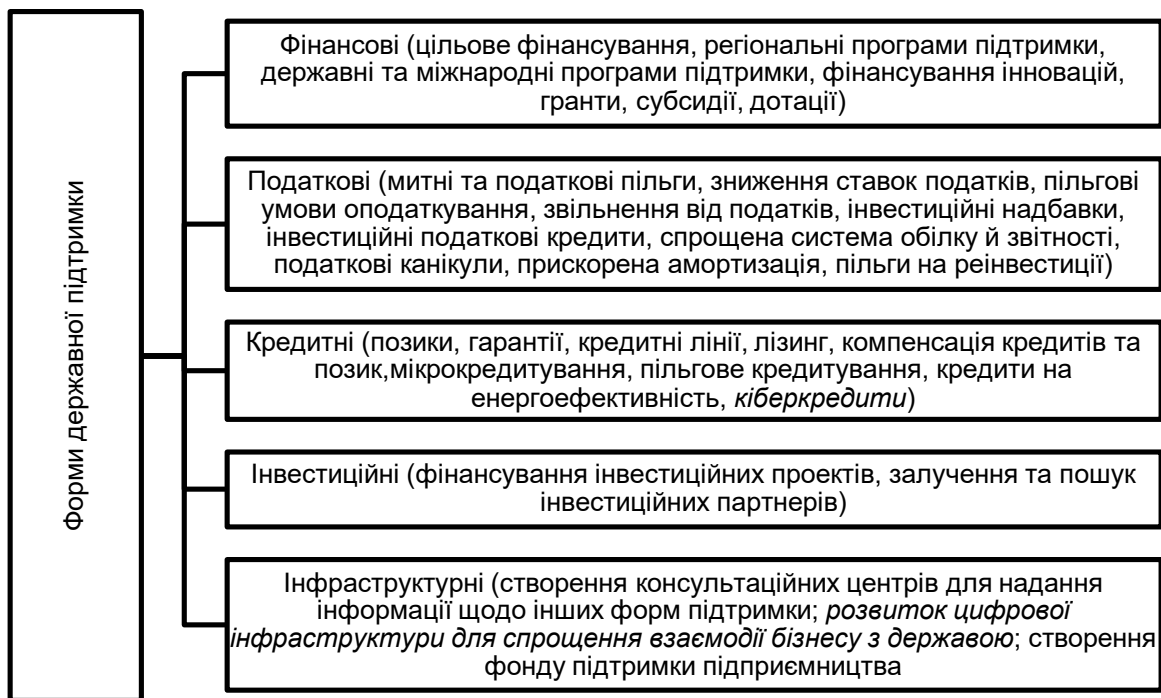

Рисунок 1. Форми державної підтримки стимулювання розвитку бізнесу в Україні
Джерело: узагальнено автором за [2; 4; 9; 13; 20].

Акцентуємо увагу на інфраструктурних формах державної підтримки бізнесу в цілях його стимулювання, зокрема цифровій інфраструктурі та її активному розвитку завдяки концепції «Цифрова держава», що передбачає впровадження онлайн-сервісів державних послуг, в тому числі для бізнесу. Цифровізація суттєво спрощує взаємодію підприємців з органами державної влади. Серед прикладів проектів – «Цифрова трансформація державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (е-Бізнес)», що має на меті впровадження автоматичних електронних послуг з реєстрації бізнесу, подання інформації та відомостей про кінцевих бенефіціарів, модернізацію діючого Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, реалізацію електронної взаємодії з інформаційними системами органів державної влади [11].

На офіційному сайті «Відновлення України» на національну програму «Цифрова держава» планується виділити 0,1 млрд. дол., на національну програму «Поліпшення бізнес-середовища» – 5 млрд. дол. Реалізація програми «Цифрова держава» базується на проектному підході, і вже створено низку проектів, покликаних сприяти діджиталізації взаємодії між компаніями та державними установами («Електронний підприємець», «Електронний суд», «Інтегрована автоматизована система державного нагляду (контролю)» (ІАС ДНК), «Ліцензійний портал» та ін.). Єдиний ліцензійний реєстр – зручний уніфікований доступ до даних Єдиного ліцензійного реєстру господарської діяльності, перенесення державних інформаційних ресурсів у хмару, організація резервного зберігання інформації, посилення кібербезпеки МСП, підвищення стійкості, проекти з підтримки цифровізації бізнес-сектору (Кіберкредитування), розвиток мережі ЦНАПів (модернізація ЦНАПів), розвиток системи публічних електронних реєстрів та ін.) [10].

У Таблиці 1 представлено етапи еволюції концептуальних засад та державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні. За період з 1991 р. до сьогодні можна відмітити низку позитивних змін в основних положеннях та системі поглядів щодо підтримки підприємництва за такими напрямками політики: дерегуляція; системність та більша стратегічна орієнтованість щодо стимулювання бізнесу; цифровізація; інституційні та інфраструктурні зрушення завдяки електронному врядуванню, популяризації підприємницької культури.

Варто відмітити позитивні тенденції до комплексної дерегуляції бізнесу, посилення конкурентоспроможності МСП, розвиток національного законодавства про державну допомогу бізнесу, особливо в умовах євроінтеграції України [12; 16-18].

Таблиця 1

Еволюція концептуальних засад та державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні

Етап розвитку державної політики стимулювання бізнесу	Основні концептуальні засади державної політики
З 1991 р. до 1995 р.	Розвиток законодавчої бази регулювання бізнесу, початок процесів приватизації, формування конкурентних засад ведення бізнесу
З 1996 р. до 1999 р.	Впровадження нових підходів та концепцій: ініціативи з дерегуляції бізнесу, покращення системи захисту інтересів та прав суб'єктів господарювання
З 2000 р. до 2005 р.	Розвиток та становлення нового нормативно-правового забезпечення для регулювання та стимулювання розвитку бізнесу, впровадження ініціатив державної підтримки бізнесу в ключових сферах економіки
З 2006 р. до 2011 р.	Якісні зміни державного регулювання: впорядкування системи оподаткування суб'єктів господарювання, зміна державного нагляду та контролю, системи дозволів, зниження рівня регуляторного впливу на бізнес, гармонізація правових норм відповідно європейським стандартам
З 2012 р. до 2016 р.	Впровадження системного підходу до реалізації державної політики та визначення розвитку МСП як пріоритету держави, зокрема спрощення процедур ліцензування та реєстрації МСП, інших заходів регулювання (активна дерегуляція); покращення процедур публічних закупівель (через систему ProZorro), реалізація програмних ініціатив та розширення доступу до кредитування, розвиток інституційної та інфраструктурної підтримки бізнесу, популяризація концепції соціальної відповідальності, покращення співпраці між державним, приватним та громадським секторами.
З 2017 р. до 2021 р.	Впровадження стратегічного підходу до державного стимулювання бізнесу та його підтримки з врахуванням світових тенденцій державного регулювання, поступовий розвиток бізнесу; створення сприятливого бізнес-клімату, розширення фінансування та рівня його доступності, покращення адміністрування податків та зборів, акцент на підприємницькій культурі, навичках, компетентностях, стимулювання експортної діяльності бізнесу, інноваційності та конкурентоспроможності
З 2022 р. до сьогодні	Оптимізація оподаткування, електронне врядування в цілях покращення взаємодії держави та бізнесу, спрощення процедур звітності та регулювання діяльності, покращення бізнес середовища для стимулювання створення нових підприємств, розвиток підприємницької культури та фінансової, економічної грамотності населення, орієнтація на кредитування бізнесу та експортна орієнтованість, венчурне фінансування українських стартапів, розвиток екосистеми для розробки інновацій

Джерело: систематизовано та доповнено автором за [3; 5; 7; 14].

Акцентуємо увагу на сучасному етапі державної політики розвитку підприємництва. За даними Міністерства економіки України політика спрямована на створення дієвих умов розвитку конкурентоспроможного МСП через забезпечення передбачуваності регуляторних дій та заходів, розширення доступу до ринків, капіталу, знань з врахуванням обмежених обсягів фінансової підтримки в умовах воєнного стану [16]. В Україні відбувається реформування державної політики підтримки бізнесу, що включає: заходи спрямовані на забезпечення доступу до фінансів, до ринків, покращення інфраструктури для розвитку МСБ; подальше зменшення регуляторного тиску на суб'єктів МСП через цифровізацію ліцензійних та дозвільних процедур, інтеграцію інструментів регулювання доступу до фінансів, ринків, капіталу; розвиток умов для саморегулювання професійної та господарської діяльності; гармонізація системи захисту споживачів з підходами, принципами та практикою ЄС для підвищення рівня захисту їх прав; перебудова та вдосконалення державного контролю (нагляду) «з карально – репресивної на превентивну», впровадження ризик-орієнтованого підходу в процесах планування перевірок підприємців на основі оцінки ризиків ведення їх діяльності [16].

Міністерство економіки України разом з міжнародними партнерами розширює можливості підприємців, а саме через реалізацію таких проектів міжнародної допомоги [17]:

1. Через Програму USAID «Конкурентоспроможна економіка України» (KEU) здійснюється надання підтримки МСП для підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародних ринках, розбудову прозорого клімату ведення бізнесу, забезпечення перевагами зовнішньої торгівлі та експорту.
2. Агентство ООН з питань міграції, Представництво в Україні, та Міжнародна організація з міграції (МОМ) в рамках проекту «Розвиток малих та середніх підприємств: Економічна інтеграція внутрішньо переміщених осіб та відновлення бізнесу», за фінансової підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) через Банк розвитку KfW, впровадили програму грантів для українського малого та мікробізнесу.
3. Проект «Застосування та імплементація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною у сфері торгівлі/ EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» (за фінансового сприяння ЄС та Уряду Німеччини), основна ціль якого полягає в покращенні регуляторних та інституційних умов на національному та місцевому рівнях для МСП, що прагнуть вийти на ринки ЄС.
4. Програма «Fit for Partnership with Germany» для підвищення професійних компетенцій підприємців та менеджерів у веденні бізнесу, набутті нових навиків для ведення зовнішньоекономічної діяльності, встановлення ділових контактів з іноземними партнерами, німецькими в тому числі, сприяння просуванню продукції та послуг України на міжнародних ринках.

У таблиці 1 наведено зведені дані щодо кількості та обсягів державних форм підтримки державним та приватним суб'єктам господарювання в Україні за 1997-2022 рр. За кількістю в Україні найбільш використовувані такі форми стимулювання господарської діяльності: субсидії (68), поточні трансферти (49), гарантії (25), дотації (20), фіскальні заходи, надання податкових пільг, зменшення ставки податку, скасування податку (42), збільшення державної частки у статутному капіталі суб'єктів господарювання (11). За обсягом фінансування

переважають такі форми державної підтримки: Зменшення ставки податку (80 755 млн. грн. або 64%), гарантії (26 585 млн. грн. або 21%), збільшення державної частки у статутному капіталі суб'єктів господарювання (5 372 млн. грн. або 4%), поточні трансферти (4 800 млн. грн. або 4%). Варто зауважити, що підтримка та стимулювання приватного сектору залишаються достатньо низькими, порівняно з фінансуванням державних та комунальних підприємств. На приватні підприємства припадає 9 586 млн. грн. або 6,34% від обсягів фінансування за різними формами підтримки. Натомість на державні підприємства припадає 141605 млн. грн. або 93,66% від обсягів фінансування за різними формами підтримки.

Таблиця 2

Кількість та обсяги наданих форм підтримки державним та приватним суб'єктам господарювання в Україні за 1997–2022 рр.

Форма державної підтримки	Кількість наданих форм підтримки державним та приватним суб'єктам господарювання, одиниць	Сума наданих форм підтримки державним та приватним суб'єктам господарювання, млн. грн.	Питома вага, %	
			За кількістю, %	За обсягом, %
Гарантії	25	26585,58	7%	21%
Дотації	20	1268,85	6%	1%
Субсидії	68	544,71	19%	0%
Інша форма	124	4834,48	35%	4%
Фіскальні заходи, надання податкових пільг, зменшення ставки податку, скасування податку	42	128,51	12%	0%
Збільшення державної частки у статутному капіталі суб'єктів господарювання	11	5372,91	3%	4%
Поточні трансферти	49	4800,18	14%	4%
Зменшення ставки податку	3	80755,10	1%	64%
Компенсація збитків суб'єктам господарювання	11	2509,79	3%	2%
Всього	353	126800,12	100%	100%
Підтримка державного сектору	311	141605,31	88,10	93,66
Підтримка приватного сектору	42	9586,95	11,90	6,34

Джерело: розраховано автором за даними [15].

Розглянемо детальніше кількість та обсяги державної форм підтримки, наданої приватним суб'єктам господарювання в Україні за 1997–2022 рр. (Таблиця 3).

Найбільшу частку за кількістю та обсягом фінансування займають такі форми державної підтримки бізнесу: фіскальні заходи, надання податкових пільг,

зменшення ставки податку, скасування податку (17 на суму 4597 млн. грн., що становить 40,48% та 47,95% відповідно). Гарантії перебувають на другому місці за обсягом фінансування – 4980 млн. грн. або 51,95%. На другому місці за кількістю – інші форми підтримки – 11 одиниць обсягом 2,41 млн. грн., на третьому – компенсація збитків суб'єктам господарювання – 6 одиниць обсягом 4,76 млн. грн.

Таблиця 3

Кількість та обсяги державної форм підтримки, наданої приватним суб'єктам господарювання в Україні за 1997–2022 рр.

Форма державної підтримки	Кількість наданих форм підтримки державним та приватним суб'єктам господарювання, одиниць	Сума наданих форм підтримки державним та приватним суб'єктам господарювання, млн. грн.	Питома вага, %	
			За кількістю, %	За обсягом, %
Фіскальні заходи, надання податкових пільг, зменшення ставки податку, скасування податку	17	4597,35	40,48%	47,95%
Інша форма	11	2,41	26,19%	0,03%
Компенсація збитків суб'єктам господарювання	6	4,76	14,29%	0,05%
Податкові пільги	4	0,00	9,52%	0,00%
Зменшення ставки податку	2	0,00	4,76%	0,00%
Субсидія. Поточні трансферти.	1	2,43	2,38%	0,03%
Гарантії	1	4980,00	2,38%	51,95%
Всього	42	9586,95	100,00%	100,00%

Джерело: розраховано автором за даними [15].

Проведені дослідження свідчать, що уряд застосовує комплекс універсальних традиційних методів державного регулювання та стимулювання розвитку бізнесу в умовах війни. Водночас, існують проблеми та труднощі, які виникають у бізнесі при веденні господарської діяльності.

Серед проблем державної підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні Дергачова В.В. та Колешня Я.О. виділили [2]: податкове навантаження; невиваженість, відсутність послідовності та чіткості у програмах підтримки; складність доступу МСБ до фінансування та технологій; бюрократія та все ще високий ступінь регуляції; корупція при розподілі та наданні бюджетних коштів; акцентування уваги на аграрному секторі.

Погоджуємося з тим, що наразі актуальним є вдосконалення системи державної підтримки інформаційно-консультаційного забезпечення підприємств з метою стимулювання їх розвитку. Державна підтримка інформаційного забезпечення підприємств може здійснюватися шляхом 1) створення та забезпечення функціонування загальнодержавних, регіональних і місцевих інформаційних систем та інформаційно-комунікаційних мереж та сприяння започаткуванню підприємницької діяльності через мережу Інтернет; 2) сприяння створенню, забезпеченню їх функціонування, спрощення доступу до оперативної

інформації про стан виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих програм підтримки підприємництва, рівень ефективності державної підтримки, стан розвитку підприємництва, інфраструктури підтримки підприємництва, іншої інформації (економічної, правової, статистичної, виробничо-технічної, маркетингової), сприяння створенню об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, що надають консультаційні послуги суб'єктам підприємництва [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Систематизація та узагальнення еволюційних етапів концептуальних засад та державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні свідчить про вагомі зрушення в наступних напрямках політики: дерегуляція завдяки цифровізації та електронному врядуванню; збільшення значимості системного підходу та співпраці у державній підтримці бізнесу, що має прояв у активному впровадженню програми підтримки бізнесу з міжнародними партнерами; стратегічна орієнтованість щодо стимулювання бізнесу; інституційні та інфраструктурні зрушення завдяки електронному врядуванню, популяризації підприємницької культури; розвиток національного законодавства про державну допомогу бізнесу, особливо в умовах євроінтеграції України.

Емпіричний аналіз дієвості державної політики стимулювання розвитку бізнесу в Україні на основі кількісної оцінки форм державної підтримки за 1997-2022 рр. дає змогу зробити такі важливі висновки. В Україні найбільш використовувані такі форми стимулювання господарської діяльності: субсидії, поточні трансферти, гарантії, дотації, фіскальні заходи, надання податкових пільг, зменшення ставки податку, скасування податку (особливо для приватного сектору). За обсягом фінансування переважають такі форми державної підтримки: зменшення ставки податку, гарантії, збільшення державної частки у статутному капіталі суб'єктів господарювання, поточні трансферти. Підтримка та стимулювання приватного сектору залишається достатньо низькою, порівняно з фінансуванням державних та комунальних підприємств. Таким чином, теоретичні концепції та постулати державної політики стимулювання бізнесу в Україні характеризуються обмеженістю в їх практичній реалізації, зокрема, що стосується обсягів фінансування бізнесу за формами підтримки.

Список використаних джерел:

1. Брік І.Є. Державна політика стимулювання інноваційної активності малих підприємств в Україні. *Бізнес інформ.* 2015. Вип. 6. С. 92–96.
2. Дергачова В.В., Колешня Я.О. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2018. Вип. 20 (1). С. 130–133.
3. Кондратюк М.В., Обруч Г.В., Фролова Н.Л. Еволюція трансформації системи державного регулювання малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2021. Вип. 72–73. С. 66–78.
4. Красносова О.М., Харченко Р.В. Інструментарій державної політики у сфері підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу. *Problemy Ekonomiky.* 2020. Вип. 4. С. 42–47.
5. Мельник Т.Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування.* 2022. Вип. 2(100). С. 3–11. [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11).

6. Михайлів Г.В., Ємець О.І. Впровадження заходів стимулювання становлення малого і середнього бізнесу в Україні. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*, 2019.
7. Національна економічна стратегія до 2030 року. URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf> (дата звернення: 20.10.2023).
8. Новицька О.В. Інструменти стимулювання малого та середнього бізнесу в контексті регіонального розвитку. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. Вип. 2(39).
9. Онешко С., Кучінік Н., Гринчук Н. Податкове стимулювання бізнесу в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2022. Вип. 5 (23). С. 259–272.
10. Офіційний сайт «Відновлення України». Проєкти нацпрограми. Основи відновлення: Цифрова держава. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/digital-government?page=2> (дата звернення: 20.10.2023).
11. Офіційний сайт «Дія». Перелік проєктів. <https://plan2.dia.gov.ua> URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/entrepreneurship-development/2016-substream1-6> (дата звернення: 20.10.2023).
12. Прийняття національного законодавства про державну допомогу суб'єктам господарювання. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/entrepreneurship-development/2018-substream4-59> (дата звернення: 20.10.2023).
13. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України 1555-VII від 07.09.2023. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 34, ст. 1173). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення: 20.10.2023).
14. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 24 травня 2017 р. № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p#Text> (дата звернення: 20.10.2023).
15. Реєстр державної допомоги станом на 03.11.2023. URL: <https://data.gov.ua/dataset/16fcf128-1a28-41d5-8081-3dfff68b397/resource/418b9a10-d9cc-4198-bc85-d3c94d22736c> (дата звернення: 4.11.2023).
16. Розвиток підприємництва. Інформація про реформу розвитку підприємництва. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva> (дата звернення: 25.10.2023).
17. Розвиток підприємництва. Можливості для бізнесу від партнерів з розвитку. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2ce162f7-5840-487b-8ef1-9c65fc1b1d9b&title=MozhливоstiDliaBiznesuVidPartnerivZRozvitku> (дата звернення: 20.10.2023).
18. Сприяння комплексній дерегуляції господарської діяльності. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/entrepreneurship-development/2016-substream1-5> (дата звернення: 20.10.2023).
19. Фролова Н.Л. Аналіз державної політики в сфері розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. Вип. 60. С. 62–71.
20. Фролова Н.Л. Світовий досвід державної політики у сфері розвитку малого та середнього бізнесу. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. Вип. 61. С. 68–78.

References

1. Brik, I.Ye. (2015). Derzhavna polityka stymuliuvannia innovatsiinoi aktyvnosti malykh pidpriemstv v Ukraini [State policy of stimulating innovative activity of small enterprises in Ukraine]. *Biznes inform – Business information*, 6, 92–96 [in Ukrainian].
2. Derhachova, V.V. & Koleshnia, Ya.O. (2018). Derzhavna pidtrymka maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [State support of small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*, 20 (1), 130–133 [in Ukrainian].
3. Kondratiuk, M.V. & Obruch, H.V. & Frolova, N.L. (2021). Evoliutsiia transformatsii systemy derzhavnogo rehuliuвання maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [Evolution of the transformation of the system of state regulation of small and medium-sized enterprises in Ukraine]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Herald of the economy of transport and industry*, 72–73, 66–78 [in Ukrainian].
4. Krasnonosova, O.M. & Kharcheko, R.V. (2020). Instrumentarii derzhavnoi polityky u sferi pidtrymky ta stymuliuvannia rozvytku maloho biznesu [Toolkit of state policy in the sphere of support and stimulation of small business development]. *Problemy Ekonomiky – Problems of the economy*, 4, 42–47 [in Ukrainian].
5. Melnyk, T.Yu. (2022). Derzhavna pidtrymka ta stymuliuvannia rozvytku biznesu v Ukraini pid chas dii voiennoho stanu [State support and stimulation of business development in Ukraine during martial law]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia – Economy, management and administration*, 2(100), 3–11 [in Ukrainian].
6. Mykhailiv, H.V. & Yemets, O.I. (2019). Vprovadzhennia zakhodiv stymuliuvannia stanovlennia maloho i serednoho biznesu v Ukraini [Implementation of measures to stimulate the formation of small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions* [in Ukrainian].
7. Natsionalna ekonomichna stratehiia do 2030 roku [National economic strategy until 2030]. Retrieved from <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf> [in Ukrainian].
8. Novytska, O.V. (2015). Instrumenty stymuliuvannia maloho ta serednoho biznesu v konteksti rehionalnoho rozvytku [Small and medium-sized business stimulation tools in the context of regional development]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky – Collection of scientific papers of the Cherkasy State University of Technology. Series: Economic Sciences*, 2(39) [in Ukrainian].
9. Oneshko, S. & Kuchinik, N., & Hrynychuk, N. (2022). Podatkove stymuliuvannia biznesu v umovakh voiennoho stanu [Tax incentives for business under martial law]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*, 5 (23), 259–272 [in Ukrainian].
10. Ofitsiinyi sait «Vidnovlennia Ukrainy». Proiekty natsprohramy. Osnovy vidnovlennia: Tsyfrova derzhava [Official website "Recovery of Ukraine". National program projects. Basics of recovery: The digital state]. Retrieved from <https://recovery.gov.ua/project/program/digital-government?page=2> [in Ukrainian].

11. Ofitsiynyi sait «Diia». Perelik proektiv [Official site "Diya". List of projects]. Retrieved from <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/entrepreneurship-development/2016-substream1-6> [in Ukrainian].
12. Pryiniattia natsionalnoho zakonodavstva pro derzhavnu dopomohu subiektam hospodariuvannia [Adoption of national legislation on state aid to business entities]. Retrieved from <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/entrepreneurship-development/2018-substream4-59> [in Ukrainian].
13. Pro derzhavnu dopomohu subiektam hospodariuvannia: Zakon Ukrainy 1555-VII vid 07.09.2023 [On state assistance to business entities: Law of Ukraine 1555-VII of 09/07/2023]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> [in Ukrainian].
14. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini na period do 2020 roku: Rozporiadzhennia KMU vid 24 travnia 2017 r. № 504-r [On the approval of the Strategy for the development of small and medium-sized enterprises in Ukraine for the period until 2020: Decree of the CMU of May 24, 2017 No. 504-r]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-r#Text> [in Ukrainian].
15. Reiestr derzhavnoi dopomohy stanom na 03.11.2023 [State aid register as of November 3, 2023]. *data.gov.ua*. Retrieved from <https://data.gov.ua/dataset/16fcf128-1a28-41d5-8081-3dffe68b397/resource/418b9a10-d9cc-4198-bc85-d3c94d22736c> [in Ukrainian].
16. Rozvytok pidpriemnytstva. Informatsiia pro reformu rozvytku pidpriemnytstva. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy [Development of entrepreneurship. Information about the reform of the development of entrepreneurship. Ministry of Economy of Ukraine]. *www.me.gov.ua*. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva> [in Ukrainian].
17. Rozvytok pidpriemnytstva. Mozhlyvosti dlia biznesu vid partneriv z rozvytku. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy [Development of entrepreneurship. Business opportunities from development partners. Ministry of Economy of Ukraine]. *www.me.gov.ua*. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2ce162f7-5840-487b-8ef1-9c65fc1b1d9b&title=MozhlyvostiDliaBiznesuVidPartnerivZRozvitku> [in Ukrainian].
18. Spryiannia kompleksnii derehuliatcii hospodarskoi diialnosti [Promotion of complex deregulation of economic activity]. *pulse.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/entrepreneurship-development/2016-substream1-5> [in Ukrainian].
19. Frolova, N.L. (2017). Analiz derzhavnoi polityky v sferi rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [Analysis of state policy in the sphere of small and medium business development in Ukraine]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Herald of the economy of transport and industry*, 60, 62–71 [in Ukrainian].
20. Frolova, N.L. (2018). Svitovi dosvid derzhavnoi polityky u sferi rozvytku maloho ta serednoho biznesu [World experience of state policy in the field of small and medium-sized business development]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Herald of the economy of transport and industry*, 61, 68–78 [in Ukrainian].

Подано до редакції 5.11.2023 р.
Прийнято до друку 27.11.2023 р.